

Lietuvių totoriai

Nr.8(70) 2003 m. lapkričio mėn.
www.tatary-litwy.8k.com

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos laikraštis
Leidžiamas nuo 1995 m sausio mėn.

Viečnagė Gdanske

Romualdas MAKAVECKAS

Lenkijos Totorių sąjungos kvietimu 2000m. lapkričio 9 dienos vakare išvykome į Gdanską, į specialų jų Totorių sąjungos posėdį. Automobilyje buvome keturiese. Tai Lietuvos Totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas, Kauno totorių mečetės imamas Romas Jakubauskas, Talino totorių maldos namų imamas Ildaras Muchamedšinas ir šių eilučių autorius. Atvykome apie antrą valandą nakties į naują kultūros centrą. Mus pasitiko šio centro Direktorius Jerzy Šahunevičius ir jo pavaduotojas Omaras Asanavičius. Puolėme čia pat nakties metu apžiūrėti vienintelį Baltijos šalyse tokio lygio pastatą. Šiuo metu jame jau atremontuoti aštuoni kambariai su santechniniais patogumais ir posėdžių salė su joje įrengta totorių muziejine ekspozicija. Dar laukia eilės keletas kambarių ir dvi palėpės maždaug po 100 kv.m. Miesto savivaldybė pastatų remontui skiria 100 tūkstančių zlotų. Todėl iki vasaros tai bus puikus ir didelis (apie 600 kv.m) statinys. Pernakvoję, per kitas dvi dienas vykdėme šeiminių pasiūlytą programą.

Konferencijos dalyviai salėje.

Lapkričio 10 d. dalyvavome Lenkijos totorių sąjungos posėdyje. Jame buvo sprendžiamas klausimas dėl mūsų vaikų
(Nukelta į 2-ą psl.)

KVIETIMAS

Š.m. gruodžio 6 d. (šeštadienį) 14 val. 30 min. Vilniuje, Lenkų kultūros namuose, Naugarduko g. 76 įvyks

Lietuvos totorių kultūros vakaras.

Programoje: Koncertas, šokiai visiems. Veiks kavinė-bufetas.
Susisiekimas: Iš geležinkelio stoties troleibusais Nr.16 arba Nr. 13 iki Naugarduko žiedo.

Ramazan bairamo chutba Kauno mečetėje

Vardan Allaho Maloningojo, Gailestingojo!

Garbė Allahui pasaulių Valdovui, Vienam Vieninteliui. Garbė Allahui, kurio mes prašome nuodėmių atleidimo ir pas kurį ieškome prieglobščio nuo mūsų pačių blogybių. Liudiju, kad nėra kito dievo, tik Allahas Dievas Vienas. Jam nėra lygių ir neturi Jis bendrininkų. Jis negimė ir nepagimdė, ir nėra Jam prilygstančių. Ir liudiju, kad Muhammedas yra Allaho tarnas ir pranašas visai žmonijai, tebūnie jam taika ir Dievo palaima. Ir tebūnie palaiminta Pranašo giminė, Jo bendražygiai bei Jo pasekėjai iki pat Prisikėlimo ir Paskutiniojo Teismo Dienos.

Brangūs broliai ir sesės musulmonai,

Šią šventinę dieną, pagilinkime savo tikėjimą vykdydami visus Allaho paliepimus ir šalindamiesi to, ką Jis uždraudė.

Tik tada, kai tvirtai tikėsime Dievu, mums seksis šiame ir ateinančiame gyvenimuose.

Šiandien mes švenčiame pergalę, pergalę prieš žemiškus troškimus, kuriuos įveikėme Ramadano mėnesį. Išties mėnesį mes pasninkavome, meldėmės ir studijavome Koraną bei Allaho Pranašo Muhammedo (TJTDP) sunną. Taip pat mes aukojome pinigus, taip įvertindami tai, ką turime ir prisimindami tuos, kurie turi mažiau už mus.

(Nukelta į 4-tą psl.)

Ramazan bairamas Vilniuje ir Vilniaus rajone

2003 m. lapkričio 25 d. Lietuvos totoriai šventė pasninko užbaigimo šventę – Ramazan bairamą. Vilniaus totorių kultūros centre A.Vivulskio gatvėje pamaldas vedė Turkijos Respublikos atašė religijos klausimams p. Kemal Šahin. Šventinėse pamaldose dalyvavo Vilniuje gyvenantys totoriai ir miesto svečiai – studentai iš įvairių musulmoniškų valstybių bei verslininkai, sostinėje turintys savo verslą. Totorių kultūros centro maldų salėje buvo susirinkę apie 40 žmonių. Po šventinių pamaldų, kaip įprasta, visi pasivaišino saldumynais ir vaisiais.

Šventinės pamaldos taip pat įvyko Keturiasdešimties Totorių ir Nemėžio kaimų mečetėse. Keturiasdešimties Totorių mečetėje pamaldas vedė muftijus Romualdas Krinickis, kuris yra taip pat Keturiasdešimties Totorių kaimo mečetės imamas. Kaip įprasta, per didžiąsias metines šventes susirinko daug žmonių. Tai puiki proga aplankyti protėvių kapus ir pabendrauti su tautiečiais.

Nemėžio mečetėje pamaldoms vadovavo imamas Mikas Chaleckas. Čia taip pat susirinko daug žmonių - nemaža jų dalis netilpo į mečetę ir buvo priversti maldų klausytis prieangyje bei lauke. Po pamaldų, kurios užtruko pusantros valandos, buvo aplankyti artimųjų kapai, pasidalinta sadoga. Po to šventė buvo pratęsta prie totoriškais patiekalais padengtų stalų atskirose šeimose.

(LT informacija)

Viečnagis Gdanske

(Atkelta iš 1-o psl.)

Adas Jakubauskas ir Ildaras Muchametšinas.

dalyvavimo Lenkijos žinių apie totorius akademijoje ateinančią vasarą, kuri vyks Gdanske. Ši priemonė bus suderinta su Dominikonų vasaros mugėmis, kurios jau eilę metų vyksta šiame mieste. Lenkai kartu prašė, kad A.Melecho vadovaujamas totorių vaikų ansamblis iki to laiko paruoštų naują koncertinę programą, su kuria išstotų tiek prieš mūsų jaunimą, tiek ir prieš Gdanko gyventojus. Po posėdžio prof. hab. dr Selimas Chazbijevičius pravedė visiems svečiams ekskursiją per savo gimtojo miesto senamiestį. Puikiai atstatytas ir prižiūrėtas jis, aišku, palieka nepakartojamą įspūdį kaip centrinis Hanzos sąjungos miestas. Ypač puikios jo senojo centro gatvelės, Marijos bažnyčia, talpinanti 10 tukstančių žmonių, istoriniai paminklai.

Lapkričio 11 d ryte, per Lenkijos nepriklausomybės dieną, kartu su Lenkijos totorių visuomenės atstovais dalyvavome gėlių ir vainikų padėjimo ceremonijoje prie J.Pilsudskio ir karaliaus Jano Sobieskio II paminklų. Po pietų Totorių kultūros centro patalpose dalyvavome nedidukėje mokslo populiarinimo konferencijoje, kuri buvo skirta oficialiam centro atidarymui. Pagrindinį pranešimą apie Podliasės (liet. Palenkės) miestelių Tykocine, Janove ir kituose gyvenusius totorius. Pasisakė visi mūsų delegacijos nariai. Po saulės laidos šeiminiškai mums suruošė nedideles vaišes. Vaišino plovu, saldžiais patiekalais, kava. Per naktį pasiilsėję kitą dieną parvykome į namus.

Gdanko mečetėje.

Eid el-Fitr šventė Ramadano baigimo proga

Inesa MAŽITOVA

Neseniai baigėsi Ramadan pasninko mėnuo. Pasninko užbaigimą žymi viena svarbiausių islamo švenčių - Eid el-Fitr. Iškilmingai ši šventė buvo pažymėta Kauno mečetėje.

Jau anksti rytą mečetėje pradėjo rinktis žmonės. Azanas surinko visus bendrai maldai, kurią vedė atvykęs šeichas iš Egipto Muhamed Mutvalli, kuris visą Ramadan mėnesį praleido Kaune vesdamas mečetėje maldas bei Korano mokyimo pamokas. Po bendros šventinės maldos buvo skaitomas pamokslas: iš pradžių - arabų kalba, paskui - lietuvių. Pamoksle buvo aiškinamos pasninkavimo vertybės Ramadan mėnesį, šio mėnesio svarbumas kiekvienam musulmonui. Islamas yra taikos religija, kuri pabrėžia taikos, gailestingumo, pagarbos kiekvienam žmogui nepriklausomai nuo jo socialinės padėties, amžiaus, išsilavinimo ir t.t. Taip pat buvo pasakyta apie savybes, kurios ypatingai svarbios Ramadan mėnesį, tokios kaip kantrybė, užuojauta. Po pamaldų buvo organizuotos vaišės, buvo girdimi sveikinimai, linkėjimai šventės proga.

Šeštadienį Ramadan bairamo šventės proga susirinko šeimos Raižiuose, kur suvažiavo nemažai vietinių totorių iš Butrimonių, Alytaus, Kauno bei kitų vietovių. Suvažiavę žmonės susirinko salėje, kuri buvo pilnut pilnutėlė. Joje skambėjo žaismingi vaikų balsai, tėvų tarpusavio pasišnekučiamai. Buvo organizuota įdomi viktorina kiek vaikams tiek jų tėveliams. Šią viktoriną pravedė Kauno mečetės imamas Romas Jakubauskas. Renginys prasidėjo primenant, kad neseniai musulmonams praėjo pasninko mėnuo. Tėvai su vaikais susirinko salėje, kur ir prasidėjo viktorina su žaidimais. Viktorinos pradžioje buvo pateiktos užduotys mažiems – kas daugiau mintinai pasakys ajas bei suras iš Korano. Šioje viktorinos dalyje „stipriausi“ buvo vaikinukai, atvykę iš Kauno. Tačiau nuo jų neatsiliko ir vaikai iš Alytaus parodė savo geras žinias iš Korano. Vėliau su ta pačia užduotimi rungėsi vyresni vaikai, kurie taip pat turėjo pasakyti mintinai ajas ir suras iš Korano.

Nuotaikingai praėjo dalis, kurioje vaikai rungtyniavo tarpusavyje; kas greičiau atliks tam tikrą užduotį. Netgi viena užduotis, kurioje laimėtojas tapo pirmasis, pripūtęs balioną su miltais, kol anas susprogs. Šioje baliono pūtimo rungtyje dalyvavimą išbandė beveik visa vieno dalyvio šeima, kol įvykdė užduotį. Ne tik vaikams teko rungtyniauti, bet ir jų tėveliai buvo įtraukti į šį renginį. Jiems buvo pateikti klausimai, į kuriuos atsakius gauti apdovanojimai. Tad viktorinos metu kiekvienas atėjęs galėjo parodyti savo sugebėjimus ir žinias. Šios viktorinos metu nemažai vaikų, o taip pat ir jų tėvelių buvo apdovanoti už laimėjimus, teisingus atsakymus į pateiktus klausimus. Niekas neliko nuskriaustas, niekas neliko neapdovanotas. Netgi pats mažiausias tą dieną atvykęs dalyvis, neseniai pradėjęs vaikščioti, gavo malonią dovanėlę.

Po nuotaikingos viktorinos, žaidimų buvo suruoštas vaišių stalas. Šiek tiek pavargę, tačiau pakilios nuotaikos vaikai kartu su tėveliais vaišinosi skaniai paruoštomis vaišėmis. Sėdėdami už bendro stalo tiek vaikai, tiek jų tėveliai dalijosi įspūdžiais. Tai buvo gera proga geriau susipažinti tarpusavyje, susitikti su seniai matytais tautiečiais. Vėliau įvyko jaunimo poilsio vakaras, kuriame dalyvavo ir jų tėveliai.

Renginys praėjo įdomiai, tačiau atėjo laikas skirtis. Kiekvienas atvažiavęs ir praleidęs šią dieną kartu su kitais išsivežė malonius šios dienos prisiminimus. Šis renginys rodo, kaip svarbu yra susiburti drauge su kitais, praleisti laiką bendravime. O taip pat kaip svarbu yra žinios, kas atsispindėjo tarpusavio vaikų rungtyniavime viktorinos metu. Tad prašykime Dievo suteikti mums kantrybės, palaimos, kad vestų mus teisingu – Korano ir mūsų Pranašo Muhamedo (Tebūnie Jam taika ir Dievo palaima) keliu. Ir teptiima mūsų pasninką ir maldas.

Nuo saulės patekėjimo iki laidos – be kėniškų malonumų Musulmonams ypatingą Lemties naktį Kauno mečetėje meldėsi ir islamą įcėpaęstantieji lietuviai

Darius ŠELENIS

Antradienio ryte prie Kauno mečetės, vienos iš keturių Lietuvoje veikiančių, slenksčio buvo sudėtos dešimtys porų batų. Islamą išpažįstančiųjų šventovės viduje basi ir mūvėdami tik kojinių klūpo dešimtys musulmonų – pirmieji vyrai, o antrame mečetės aukšte – moterys. Ir visi jie atidžiai sekė mintinai Korano žodžius kalbantį egiptietį imamą – dvasinį lyderį.

Ųdien viso pasaulio musulmonai paminėjo lapkričio 24 dieną pasibaigusį 1425-ąjį Ramadaną. Mat pagal islamo kalendorių dabar 1425 metai.

Vanduo ir datulės

“Korane parašyta, kad Dievas musulmonams liepė pasninkauti. Ramadas – arabiškai karštis – vienas iš arabiškų mėnesių. Skaičiuojant pagal jauną mėnulį kiekvienais metais Ramadas būna skirtingu laiku. Šiemet jis prasidėjo spalio 27-ąją, – “Kauno dienai” aiškino kaunietis imamas 30 metų Romas Ramadas Jakubauskas. – Kam reikalingas Ramadas? Kad musulmonai užjaustų vargšus, skurdžius ir alkanus žmones”.

Ramadano metu nuo saulės patekėjimo iki saulės nusileidimo musulmonai privalo atsiskyti visų kūniškų malonumų – valgyti, gerti, rūkyti, lytiškai santykiuoti.

Ir tik saulei nusileidus, Ramadano metu musulmonai gali pasimėgauti maistu. Bet prieš valgydami, užgerdami gurkšneliu vandens iš pradžių tradiciškai paskanauja datuliu.

“Po pasninko pirmasis gurkšnis vandens turi neįtikėtiną skonį. Atrodo, kad kiekviena kūno ląstela pajunti tavo kūnu bėgantį vandenį”, – teigė vienas totorius musulmonas.

Musulmonų pasninko metu į Kauną buvo atvykęs imamas iš Egipto. Dvasinis mokytojas Muhamedas Mutvalli –

Islamo akademijos “Al-Azhar” (arabiškai – gėlynas) akademijos Kaire mokytojas. Barzdotas dvasiškis atmintinai moka Koraną.

Moterys – uė vyrų nugarų

“Kauno dienos” žurnalistai, apsilankę mečetėje šeštadienio naktį, kuri musulmonų vadinama Lemties, arba Kadr naktimi, išvydo tokį vaizdą: prie slenksčio stovėjo dešimtys porų batų, pagrindinėje salėje, klausydami apsiustu vilkinčio imamo iš Egipto žodžių, klaupėsi, lenkėsi, meldėsi džinsais, megztiniais, striukėmis vilkintys ir tik kojinių mūvintys vyrai.

“Prašu, drąsiau... Galite fotografuoti. Tik nestovėkite prieš besimeldžiančiuosius, – draugiškai kalbėjo studentai iš Libano. – Kur moterys? Viršuje. Ten, de- ja, negalima...”

“Vyrai ir moterys gali melstis kartu, tačiau moterys visada privalo būti už vyrų nugarų, – aiškino Romas Ramadas Jakubauskas. Kauno mečetėje moterims įrengta vieta antrajame aukšte”.

Tiesa, kelios musulmonės lietuvaitės, skirtingai nei vyrai, nebuvo draugiškai nusiteikusios ir kategoriškai bei piktokai atsisakė fotografuotis net ir iš nugaros. Pareplikavus, neįu negalima net paklausti, viena iš mečetės išeinanti šviesiaplaukė lietuvaitė “mestelėjo”: “Ne, negalima...”

Mečetės durys neušivėrė

Prieš kiekvieną maldą musulmonai privalo apsiprausti. Iš pradžių prausia dešinę, po to kairę rankos delnus, burną, veidą, dešinę ir kairę ranką iki alkūnės, po to sudrekinomis rankomis persibraukia plaukus ir galiausiai apsiplau- na dešinę ir kairę pėdą iki čiuornos kau- liuko.

Šeštadienio naktis musulmonams bu-

vo ypatinga. “Tai – Kadr - lemties naktis, – aiškino kaunietis imamas. – Prieš 1438 metus buvo apreikšti pirmieji Korano posmai. Tai susikaupimo, rimties naktis, kurią stengiamasi praleisti mečetėje”.

Tą naktį mečetės durys neušivėrė. Joje lankėsi vietos lietuviai musulmonai, čekėnai, totoriai, afganai, pakistaniečiai, libaniečiai, turkai...

“Salam aleikum” (Taika jums), – pasi- sveikinę vyrai apsikabindavo ir susi- glausdavo skruostais. Po to išjungdavo savo prabangius mobiliojo ryšio “No- kia”, “Samsung”, “Sony-Ericson” tele- fonus.

Valgės

Saulei nusileidus, tikintieji mečetėje atsinešdavo savo pagamintą maistą ir vaišindavosi čia pat, ant grindų, riešutų, žirnių, avienos, baklažanų, morkų, migdolų ar razinų plovu, arabiškos duonos paplotėliais kubz, pakistaniečių paplotė- liais su bulvėmis, totorišku šimtalapiu... “Vaišinantis Ramadano metu stengia- masi pasikviesti kuo daugiau artimųjų, svečių, – “Kauno dienai” aiškino Romas Ramadas Jakubauskas. – Arba pa- tiems priimti kvietimą. Šį kartą daug musulmonų Ramadano metu pakvietė už- bekų restorano savininkas”.

Laikydami tradicijų po valgio tiki- tieji vėl ėjo apsiprausti. Po to musulmo- nai klaupdamiesi kakta lietė grindis, mel- dėsi ir atidžiai sekė klausėsi imamo iš Egipto žodžių.

0 Muhamedas Mutvalli išraiškiai kalbėjo Korano žodžius:

Alachas, nėra be jo dievybės, Nuolatos gyvo iš savės esančio. Išties jis atsiuntė tau knygą Kaip patvirtinimą to, kas atsiųsta anksčiau.

Nes iki to jis kelrodžiu žmonėms Atsiuntęs buvo torą ir evangeliją...”

*“Kauno diena”,
2003, lapkričio 29, šeštadienis*

MEČETĖS - ETNOKONFESINĖS TOTORIŲ KULTŪROS CENTRAI BALTARUSIJOJE, LIETUVOJE IR LENKIJOJE

Zorina KANAPACKAJA,

Baltarusijos M. Tanko pedagoginio universiteto aspirantė

(Tešinys, pradžia - Nr. 7(69))

3.RELIGINIAI TOTORIŲ INSTI- TUTAIRUSIJOS IMPERIJOJE

Totorių religinių bendruomenių orga- nizaciniu vienetu buvo parapija - tai tam tikras totorių gyvenviečių skaičius prira- šytas konkrečiai mečetei. Parapijiečiai aukodavo lėšas jos išlaikymui. Stambi totorių bendruomenė vadinosi dar džamiatu. 15-18 a. džamiatas vaidino svarbų vaidmenį Lenkijos, Lietuvos ir Baltarusi-

jos totorių gyvenime. Parapijos nariai periodiškai rinkdavosi į bendrus susi- rinkimus ar suvažiavimus (jei jie vykda- vo pavieto ar vaivadijos mastu) ir spęsdavo įvairius reikalus. P.Čiževskis savo “Al-Furkane” (paskvilyje prieš totorius) rašo: “totoriai turi savo seimus ir suva- žiavimus...” Džamiatai rinkdavo imamus ir mulas, išduodavo įvairias atestacijas ir liudijimus, bajorų privilegijų patvir- tinimus.

Po Žečpos- politos žemių prijungimo prie Rusijos impe- rijos caro valdžia panaikina seno- vinę džamiatų sistemą. Šių žemių totoriai pa- tenka į Taurijos

(Nukelta į 8-q psl.)

Ramazan bairamo chutba Kauno mečetėje

(Atkelta iš 1-o psl.)

Tie, kurie Ramadano mėnesį sąžiningai vykdė visas Dievo paskirtas pareigas, šiandien gali džiaugtis ir tikėtis tikintiesiems pažadėto Dievo atpildo – Rojaus sodų.

Tačiau ir pasibaigus Ramadanui neapleiskime savo pareigų. Skaitykime Koraną, nors po eilutę per dieną, melskimės, aukokime iš to, kuo Allahas mus apdovanojo ir pasninkaukime nurodytomis dienomis. Pavyzdžiui, šiandien prasidedantį Šavalio mėnesį, galime pasninkauti 6 dienas, ištaisai ar su pertraukomis. Apie tai Pranašas (TJTDP) pasakė: **„Tas, kuris pasninkauja Ramadano mėnesį ir po to 6 Šavalio mėnesio dienas, tai bus užskaitoma taip, lyg jis pasninkautų visą gyvenimą.“**~

Ramadas suteikė mums galimybę atsigręžti į save ir geriau save pažinti, tapti kantresniais, nuoširdesniais, įvertinti tai, kuo esame apdovanoti, taip pat atkreipti dėmesį ir į kitas savo charakterio savybes, kadangi Ramadano mėnesį privalome ypač kontroliuoti savo elgesį, nes kuklus bei doras elgesys yra pasninko dalis.

Ramadano mėnuo buvo puikus laikas įvertinti savo darbus ir padaryti kuo daugiau gerų darbų. Islamo kalifas Omaras pasakė: „Įvertinkite save prieš tai,

kai būsite vertinami, ir pasverkite savo gerus darbus prieš tai, kai jie bus pasverti už jus.“

Iš tiesų Ramadano mėnesį mes radome laiko be įprastinių darbų, dar ir pasimelsti Taravh ir Vitr maldas, pastudijuoti Koraną. Mes sugebėjome taip pertvarkyti savo veiklą, kad kasdieniai darbai neužgožtų religinių pareigų. Ir toliau pasistenkime to laikytis, nes tai bus ypač svarbu Teismo dieną. Allahas suroje Al-Hašr 18 sako: **„Tie kurie tiki, privalo melstis ir išlikti ištikimi Dievui, ir kiekvienas turi užbėgti už akių tam, kas įvyks Teismo Dieną, nes Dievas žino, ką jie darė.“**

Ramadas pamoko mus rūpintis kitais ir dorai elgtis. Ne tik patiems būti gerais musulmonais, bet paskatinti ir kitus tokiomis būti.

Mes aukojome savo pinigus ir laiką, kad padėti kitiems, nes Islamas moko, kad Allahas padeda tiems, kurie padeda kitiems.

Vien tik materialinė gerovė nesuteiks mūsų sieloms ramybės. Allahas Pranašas (TJTDP) sakė: **„Gailėkis tų, kurie yra ant žemės ir Allahas bei visi Rojaus gyventojai gailėsis tavęs.“**

Dievas nori, kad mes pirmi pasistengtume padėti kitiems, nelaukdami kol mums kas nors padės.

Taip pat pasninko metu draudžiama rūkyti, blogai galvoti ar elgtis, todėl būtų gaila vėl sugrįžti prie senų blogų įpročių, po to, kai įdėjome tiek pastangų, kad jų atsikratyti. Priešingai, turėtume stengtis neapleisti to, ko per Ramadano mėnesį pasiekėme. Pranašas (TJTDP) pasakė: **„Jei musulmonas šiandien pasiliks toks, koks buvo vakar, jis nepasieks jokios naudos.“**

Dar viena svarbi Ramadano ypatybė – bendros maldos, bendros pasninko nutraukimo vaišės, bendros Korano studijos. Ši bendra veikla yra Allahas ypač skatinama ir ji didele dalimi sukuria tą ypatingą Ramadano atmosferą, kai mes atrandame savyje stiprybės atsakyti blogų įpročių, linkime vieni kitiems tik gero ir norime daryti gerus darbus. Todėl ir pasibaigus pasninkui, neapleiskime šios bendros veiklos, pasistenkime išlaikyti šį geranorišką bendradarbiavimą bendruomenėje, o pirmiausia - šeimoje. Nes bendruomenės mūrą sudaro atskirų šeimų plytos. Ir tik tada mūsų musulmoniška bendruomenė kaip tvirta siena stos prieš visas negandas, kai ją sudarys tvirtos tikėjimu, žiniomis ir tarpusavio ryšiais šeimos. Pasistenkime, kad bendri pietūs, bendras religinių žinių gilimas, bendros maldos nesibaigtų kartu su Ramadanu.

ISLAMO MOKYTOJAS I EGIPTO

Bilial Manvydas KŪGIS

Prieš Ramadano mėnesį į Kauną atvažiavo šeichas iš Egipto Muhamed Mutvalli. Jis žada būti čia visą šį šventą mėnesį. Kiekvieną vakarą jis veda Taraviką, o dieną moko taisyklingai skaityti Šv. Koraną. Kiekvieną dieną

mes išmokstame po vieną surą. Kai kurios iš besimokančių merginų nemokėjo nė vienos suros. Tačiau dabar jos su šeicho pagalba jau gali mintinai skaityti daugiau kaip 10 surų. Per pamokas šeichas mus stengiasi pralinksinti ir taip

neleidžia mums užmigti, nes mokytis nėra taip paprasta kaip atrodė iš pradžių. Šeichas reikalauja, kad mes kartotume ają tiek kartų, kol išmokstame ištarti lygiai taip pat, kaip tardavo mūsų pranašas Muchamedas (tebūna jam taika ir ramybė).

Ajatai apie Koraną

Tai yra visiškai tobula Knyga; dėl to nėra jokios abejonės; ji yra vadovas teisingiesiems.

Joje yra amžini išakymai.

Alachas knygos pavidale pasiuntė žemėn puikiausią apreiškimą, kurio posmai vieni kitus papildo ir įvairiais būdais kartoja, kuris dievobaimingiems sukelia šurpą; po to, prisimenant Alachą, jų storžieviškumas išnyksta ir širdys sušvelnėja. Tokiu būdu Alachas vadovauja; Jos pagalba Jis vadovauja tiems, kuriems nori. Ir tuos, kuriuos Alachas laiko paklydusiais, tie neturės vadovo.

Mes padarėme Koraną, parašyta aiškia ir iškalbinga kalba, kad galėtumėte suprasti.

Nuotraukoje iš kairės į dešinę: imamas Muhamed Mutvalli, Kristina, Neringa, Mariam, Bilialas (žinutės autorius), Violeta ir Marytė.

Klausimai, kurių atsakymus privalo žinoti kiekvienas musulmonas

Per kiek laiko buvo apreikštas Koranas?

Koranas buvo apreikštas per 23 metus.

Į kokius apreikšimo laikotarpius skirstomas Koranas?

Koranas skirstomas į du apreikšimo laikotarpius: ankstyvesnįjį Mekkos laikotarpį ir vėlyvesnįjį Medinos laikotarpį.

Kaip vadinasi ilgiausia Korano sura?

Ilgiausia Korano sura vadinasi "Al-Bakara", kas išvertus iš arabų kalbos reiškia "Kartvė". Ją sudaro 286 ajatai.

Kaip vadinasi trumpiausia Korano sura?

Trumpiausia Korano sura vadinasi "Al-Asr" kas išvertus iš arabų kalbos reiškia "Amžinybė". Ją sudaro vos trys ajatai.

Kaip vadinasi pirmoji Korano sura?

Pirmoji Korano sura vadinasi "Al-Fatiha", tai arabiškai reiškia "Atidarancioji".

Kiek pranašų paminėta Korane?

Korane yra paminėti 25 pranašai.

Kada mirė ir kokiame mieste buvo palaidotas pranašas Muhammadas (tebūnie Jam taika ir Allaho palaima)?

Pranašas Muhammadas (TJTIAP) mirė dešimtais metais po Hidžros (musulmonų migracijos į Mediną, nuo kurios pradėta skaičiuoti musulmoniškoji era) Medinoje, kur ir buvo palaidotas savo žmonos Aišos namelyje.

Ko prisilaikant yra skaičiuojamas Hidžros (Musulmoniškas) kalendorius?

Hidžros kalendorius skaičiuojamas atsižvelgiant į mėnulio fazes.

Pagal ką nustatomi penkių maldų laikai?

Penkių kasdieninių maldų laikai yra nustatomi pagal saulės padėtį danguje.

Kokius žodžius reikia pasakyti prieš valgant?

Prieš valgant reikia sakyti - "Bismillahi Rahmani Rahim", tai reiškia "Vardan Allaho Maloningojo Gailestingojo".

Kokius žodžius reikia pasakyti baigus valgyti?

Baigus valgyti reikia pasakyti - "Alhamdu lillah", tai reiškia "Šlovė Allahui".

Kokioje Korano suroje yra Allaho paliepiamas musulmonams pasninkauti?

Allaho paliepiamas yra suroje "Al-Bakara".

Kaip vadinasi naktis kurią pirmą kartą Allahas apreikškė pirmus posmus iš Korano pranašui Muhammadui (tebūnie Jam taika ir Allaho palaima)?

Ta naktis vadinasi "Kadr" naktis, kas išvertus iš arabų kalbos reiškia "Lemties naktis". Tą naktį pirmą kartą Allahas apreikškė pirmus posmus iš Korano, ir tai buvo pirmi penki suros "Al-Alak" posmai, kurių vertimas skamba štai taip: "Vardan Allaho Maloningojo Gailestingojo. Skaityk vardan Tavo Valdovo, kuris sutvėrė. Kuris sutvėrė žmogų iš krešulėlio. Skaityk! Tavo Valdovas yra pats dosniausias. Jis tas, kurs žmogui davė rašymo priemonę ir išmokė ją naudotis. Taip pat išmokė tai, ko jis nemokėjo."

Sura nr.1 "Al-Fatiha" (Atidarancioji)

Ivadas

Sura "Al-Fatiha", atidaranti Koraną, sudaryta iš septynių ajų ir laikoma perduodančia pagrindinę Korano esmę. Musulmonai ją skaito kiekviename maldos rakte. Korano sura "Al-Fatiha" prasideda žodžiais – Vardan Allaho Maloningojo, Gailestingojo, kurie sudaro pirmąją Korano ają.

Korane mes skaitome: "Ir Mes dovanojame tau septynias kartojamąs (ajas) ir didingą Koraną". Kiekviena sura, išskyrus devintąją, prasideda šiais žodžiais – "Vardan Allaho Maloningojo, Gailestingojo"! Su šiais žodžiais musulmonas pradeda bet kuri savo tikėjimo ar garbinimo išraiškos aktą, darbą; tai pasakoma prieš valgį ar net pjaunant gyvulį, kuris yra leistinas valgymui.

Suros reikšmės vertimas

1. Vardan Allaho Maloningojo, Gailestingojo
2. Šlovė Allahui, pasaulių Viešpačiui
3. Maloningajam, Gailestingajam
4. Teismo Dienos Valdovui
5. Tave mes garbiname ir Tave prašome pagalbos
6. Išvesk mus į tiesų kelią
7. Į kelią tų, kuriuos Tu palaminai, bet ne tų, kurie užsitraukė Tavo pyktį, ir ne tų, kurie paklydo.

Komentaras

Šioje suroje paminėtos keturios Allaho pasireiškimo savybės (atributai):

1. Maloningas
2. Gailestingas
3. Pasaulių Viešpats (matomo pasaulio ir nematomo pasaulio Viešpats)
4. Teismo Dienos Valdovas

Maloningas: ši pasireiškimo savybė yra nuoroda į tai, kad Allahas išreiškia Savo malonę visiems šiame pasaulyje, nepriklausomai nuo to, ar jie tikintys ar ne. Šios lygios galimybės yra prielaida kiekvienam tapti tikru tikinčiu Juo (į Jį). Allahas yra visų malonių šaltinis, tiek materialinėje, tiek ir dvasinėje plotmėje.

Gailestingasis: ši Allaho pasireiškimo savybė reiškia, kad Teismo Dieną tik tie, kurie Allaho malonę išnaudojo pagal Jo valią, užsitarnaus Jo gailestingumo pomirtiniame gyvenime.

Pasaulių Viešpats: šis apibrėžimas yra nuoroda į tai, kad Allahas yra Kūrėjas, kad Jis yra Pradinė Priežastis viso to, ką mes matome ir ko nematome Visatoje. Jis – Viešpats, Kuriam turi melstis visi.

Teismo Dienos Valdovas: ši savybė reiškia, kad Allahas yra Vienintelis Valdovas, Teisėjas, prieš kurį Teismo Dieną visi privalės atsiskaityti už savo gyvenimus. Tą dieną kai žmonės bus prikelti ir surinkti, kad gautų atlygį už savo poelgius žemiškajame gyvenime, Allahas bus vienintelis, kuris turės valdžią apdovanoti Gerardarius ir nubausti tuos, kurie nusižengė Jo įsakams. Korane Allahas pasakė: "Tą dieną žmonės išeis miniomis, kad jiems bus parodyti jų darbai: ir kas padarė nors mažiausią dulkelę gėrio - pamatys tai, ir kas padarė nors mažiausią dulkelę blogio-pamatys tai" (Šv.Koranas 99:6-8).

Suroje "Al-Fatiha" mes garbiname ir šloviname Allahą, prašome Jo, išreiškiame savo padėką Jam už nesuskaičiuojamas malones, kurias Jis dovanoja mums. Jis – Vienintelis, kurį žmogus privalo garbinti su paklusnumu ir nuoširdumu. Iš penktos ajos mes suprantame, kad žmogus meldžiasi tik Allahui ir tik Jo privalo prašyti pagalbos. Šešta ir septinta ajos yra puikus prašymas: žmogus prašo Allaho, kad Jis nukreiptų jį į tiesų kelią, kuris veda pas Jį. Tai Islamo kelias. Šiuo keliu Jis veda visus Jam paklusnius žmones. Tai ne tie keliai, kuriais eina paklydusieji ir užsitraukusieji Jo pyktį.

Išvados

1. Žmogus privalo stengtis priartėti prie idealo. Pavyzdžiui, jis turi stengtis būti tokiu geru ir gailestingu kitiems, kaip Allahas yra geras ir gailestingas savo kūriniam.
2. Žmogus turi išreikšti savo dėkingumą Allahui už Jo neribotą malonę.
3. Garbinimas ir pagalbos prašymas turi būti nukreipti tik į Allahą ir į nieką kitą. Žmogus turi ieškoti Allaho vadovavimo ir visada kreiptis su malda tik į Jį. Juk žmogui visada trūksta Dieviško vadovavimo ir tik Allahas gali nukreipti jį į tiesos kelią ir padėti jam šiame kelyje.

Kas mes - kultūros požiūriu?

Romualdas MAKAVECKAS

Kultūros tikslai yra intelektualinis ir socialinis asmenybės formavimas. Iš vienos pusės tai literatūra, muzika (tame tarpe ir folkloras), teatras, liaudies pasilinksminimai (kaimo vakaruškos) su įvairių pavidalų jaunimo varžybomis tarpusavyje. Visa tai apibrėžia meninės kultūros sluoksnį. Iš kitos pusės, kultūra tai ir visas kompleksas nerašytų ir rašytų taisyklių, įstatymų, nuostatų. Tai vertybių sistema, kuria mes kaip tautinė bendruomenė ir tos valstybės, kurioje gyvename, piliečiai vadovaujames savo kasdieniniame gyvenime. Ji leidžia protui pajusti savo jėgą. Ji nustato ir atskiro individo ir visos mūsų bendruomenės elgesį.

Kiekvienos tautos egzistavimo prasmė sutelkta kultūroje. Joje tautos istorija ir genetinis kodas. Kultūra yra tai, kas sieja mus su senaisiais ir viduramžių totoriais. Per kultūros poveikį mes įgyjame tų charakteringų bruožų visumą, kurie priskiria mus tai ar kitai civilizacijai.

Kokį kultūrinį klotą mes atsinešėme su savim, atsikėlę sėsliai gyventi į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) teritoriją? Į šią teritoriją mes atsivežėme tai, kas būdinga XIV amžiaus pabaigai. Tai visa eilė anksčiau čia neaugintų žemės ūkio kultūrų (kviečiai, agurkinės kultūros), tai visos maisto patiekalų klotas, ypač miltiniai ir nemiltiniai mėsos patiekalai, mėsos konservavimo būdai, pagrįsti jos vytinimu ir džiovinimu, saldūs miltiniai patiekalai. Kartu su maisto gamyba mes atsivežėme ir žemės dirbimo metodus, mūsų buitinę kultūrą.

Kartu su mumis LDK atsirado pirmosios ranka rašytosios knygos. Pirmiausiai tai buvo maldaknygės, rašytiniai Koranai, Koraną aiškinančios knygos - tefsyras. Šalia jų atkeliavo ir pirmieji literatūros kūriniai - kitabai. Tai knygos, kuriose aprašyta mūsų tautosaka, padavimai, gydymo ir užkalbėjimo nuo įvairių ligų būdai ir dar daug kas. Panaši literatūra vietoje atsirado žymiai vėliau.

Atsikėlę čia gyventi mes atsinešėme kartu ir pačius naujaušius tam laikotarpiui būdingus karybos metodus. Ypač tai kas liečia raitosios kariuomenės mūšių vedimo taktiką ir strategiją. Mūsų karo vedimo elementai tapo iš karto panaudoti Žalgirio mūšyje. Mūsų kariuomenės organizacinės struktūros elementai dar kelis šimtmečius po mūsų atvykimo buvo naudojami Lietuvos, o po to Lietuvos ir Lenkijos unijinės valstybės kariuomenėje.

Aš ilgai nesupratau, kodėl kartu su mumis neatkeliavo, ar gal mažai atkeliavo liaudies muzikos, dainų, poezijos. Pasirodo, tam yra labai rimtas paaiškinimas. Tuometinis Aukso Ordos chanas Tochtamyšas nuo 1376 m. po visos eilės nesėkmių tapo Timūro (Timurlenko) vasalu. Pastarasis reiškė nepasitenkinimą Aukso Ordos politika ir 1381, 1391 ir 1395 m. vykusiuose mūšiuose sumušė Tochtamyšą, atėmė iš jo valdžią. Lygiagrečiai Timūras naikino ir kultūrinį Aukso Ordos foną. Jis išžudė poetus, liaudies dainininkus, muzikantus. Ne veltui istorijoje jis vadinamas žiauriuoju. Todėl į Vytauto LDK daugumoje atsikėlė kariai ir žemdirbiai.

Į mūsų nūdienę kultūrą didelę įtaką turi aplinka. Ta aplinka - tai pirmiausiai mūsų artimiausi kaimynai - lietuviai, rusai, lenkai, baltarusiai. Per bendro gyvenimo amžius jie sąlygojo ir tiesiogiai veikė tiek mūsų dvasinę, tiek ir buitinę kultūrą. Greta ėjo ir priešingas procesas - mūsų kaimynai persiėmė mūsų buitinę kultūrą, mūsų patiekalus, ūkininkavimo metodus ir dar daug ką. Per šešis Rytų Europoje gyvenimo šimtmečius mes tapome europinės civilizacijos dalimi, perėmėme tos vietovės, kur gyvenome kultūrą, bet išlaikėme kai kuriuos tautinės kultūros elementus. Juk taip vystosi visas pasaulis.

Jei mūsų tautietis nuo vaikystės atsimena nors vieną to-

toriško gyvenimo būdo štrichą, nors vieną kelionę pamaldoms į mečetę, nors vienos religinės šventės šventimą namuose - jis liks totoriumi, nes tas štrichas ras atspindį jo genuose. Tokie prisiminimai jo dvasioje sujudins viską, kas pas jį yra totoriško.

Grįžkime prie nūdienės situacijos. Kiekviena kultūros kryptis verta didelio dėmesio, verta kalbos apie tai. Bet gal svarbiausia yra atsakyti į klausimą: kas nustato kultūros vystymosi keliuos, kas generuoja naujas idėjas šiandienos realybėje?

1. Mūsų religinė kultūra

Religija apjungia du klausimus. Pirmąjį sudaro religijos turinio esmės teorija. Ji nagrinėja taip vadinamą Dieviškojo atsišvėrimo pradą. Jis realizuojasi per tautos istoriją (judaizme) ar per Pranašo istoriją (krikščionybėje, islame) Šios problemos negali būti nagrinėjamos publicistikoje. Kitą klausimų grupę apjungia žmogiškųjų „žestų“ (ritualų, religinės praktikos, mistinės patirties) teorija. Taip mes susiduriame su psichologijos, sociologijos ir kas šiuo atveju mums svarbu - etnologijos klausimais. Kai kuriuos tų klausimų bandysime čia paliesti mūsų totoriškosios bendruomenės kontekste.

Islamas mūsų istorijoje suvaidino žymų, o kai kuriuose etapuose ir lemiamą vaidmenį. Tuo aspektu mums labai svarbias pasekmes turėjo chano Uzbeko 1312 m. pradėta islamo revoliucija. Jis buvo diegiamas nuožmiomis kruvinomis kovomis ir šis procesas truko virš 60 metų. Jį realizuoti galėjo tik stiprus valdovas, nes reikėjo kelti ranką prieš paties Čingischano nuostatas, pagal kurias visos religijos turėjo lygias teises. Chano Uzbeko valdymas tai Aukso Ordos klestėjimo laikotarpis. Mes dar ne iki galo išsąmoninome jo vaidmens. Mums, matomai, teks iš naujo pažinti šią asmenybę. Tai liečia ne tik totorius, bet beveik visas turkiškas tautas.

Priėmę islamą totoriai tapo jos pagrindinės, nuo pranašo Mohammedo einančios sunnitinės, galima taip sakyti ortodoksinės arba tradicinės Islamo šakos pasekėjais. Jai priklausė didžioji musulmonų dalis. Vėliau islame atsirado naujos srovės - šiizmas, andalūzinis, osmaninis, reformacinis, vachabistinis, achmadiečių ir kitoks islamas. Tradicinis ortodoksinis mūsų totorių salelės islamas buvo per daug konservatyvus, kad priimti ir naujas sroves ir vakarų technikos ir mokslo pasiekimus. Įvertinant tai, jog mes gyvenome svetimoje aplinkoje, - toks islamas geriausiai jungė nacionalinę kultūrą ir religiją. Jis gelbėjo mūsų totorius nuo pilnos žūties, nuo asimiliacijos ir krikščionėjimo. Aišku, kad totoriams, kaip stepių gyventojams, kurie dar neseniai buvo šamanistais, didelę įtaką turėjo sufizmas. Tai mistinė srovė Islame, reikalaujanti iš tikinčiųjų mistinių pergyvenimų, asketizmo, tiesioginės vienybės su Dievu siekimo. Apie tai aš sprendžiu iš pamaldų Raižių mečetėje, kur man dažnai teko būti vaikystėje, stebėjimo. Tose pamaldose buvo daug mistikos, meditacinių elementų.

Ortodoksinio Islamo apjungimas su sufizmu mūsų bendruomenėje, kuri atitrūko nuo pagrindinės savo tautos masės, pagimdė specifines ritualines apeigas. Atkreipkite dėmesį į tai, jog žmonių laidojimo procedūra pas mus įgijo gerokai kitas formas, nei tai yra šiandien tradicinėse Islamo šalyse. Laidojimo procedūra pas mus tapo labai ilga. Iš vienos pusės, mūsų yra nedaug ir atsiskirti su eiliniu bendruomenės nariu sunku, iš kitos pusės, taip vadinami kurandžėjai šalia į savanus įvynioto mirusiojo kūno skaito visą Korano tekstą ir dažnai tai daro ne vieną, o kelis kartus. Šiuo požiūriu rekordinės yra 1938 m. Vaikutiškių kaime vykusios visiems mums

žinomo Chalilio Janušausko laidotuvės. Jų metu Koranas perskaitytas gal 30 kartų. Aišku, tokiu atveju laidojimo ritualas pasidarė labai ilgas. Pakankamai ilgos ir modifikuotos tapo pamaldos mečetėje, pasikeitė azano ir vestuvinės sutarties (šliūbo) ritualas. Iš kitos pusės, šios ritualinės apeigos mus telkė į vieną bendruomenę, saugojo nuo išorinio pasaulio. Šių dienų pamaldose į pirmą planą išsėina jų pragmatiskumas. Aš nenoriu samprotauti, kas yra blogiau, o kas geriau. Aš čia tik konstatuoju faktą.

XIX amžiaus pradžioje Islame į pirmą planą iškilo klausimas, kuris negalėjo nekilti. Tai klausimas ar rytų tautos yra pajėgios perimti europinės civilizacijos pasiekimus, ar tam netrukdo pagrindinės Islamo sąvokos? Ar mes neliksime pasaulio vystymosi šalikelėje?

Antroje XIX amžiaus pusėje eilėje islamo šalių savo veiklą vystė gabus reformatorius Džemaletdinas Al Afgani. Jis gimė Kabilo priemiestyje, mokėsi Indijoje, gyveno Egipte. Jis siekė tradicinio islamo idėjas apjungti su ateinančiomis iš Europos naujomis sąvokomis, kad islamas pajėgtų kovoti su europine kolonijine ekspansija. Jo darbai sudarė šiandienos panislamizmo teorijos pagrindus.

Afgani idėjų įtakoje Rusijos totorių masėje XIX amžiaus pabaigoje prasidėjo islamo atnaujinimo laikotarpis, kurį pradėjo taip vadinami džadidai. Tikroju totoriškojo reformizmo tėvu tapo Šagibuddinas Mardžani (Kazanė). Pagrindine jo darbų teze buvo visų naujųjų islamo srovių atmetimas, grįžimas prie pradinio švaraus islamo. Į Islamo religiją jis ir jo pasekėjai įnešė reformizmo pradus, kurie panašūs į krikščionių reformaciją. Jų iniciatyvų dėka Islame, totorių tarpe atsirado teatras, pasaulietiška kultūra, nereliginis vidurinis ir aukštasis mokslas, pradėjo vystytis bankai, atsirado europinis stilius rūbuose ir gyvenimo būde. Pagal juos islamas turi turėti kuo mažiau apribojimų, artimus protestantams supaprastintus ritualus ir, gal kas svarbiausia, neturi liesti visuomeninių - politinių valstybės sutvarkymo klausimų, neturi užsiiminti teisėtvara. Nors mes tuo metu priklausėme Krymo muftiatui, bet procesai vykstantys Kazanės ir visos Rusijos totorių tarpe mus betarpiškai palietė, nes buvome Rusijos imperijos sudėtinė dalimi. Džadidai atliko intelektualinį žygdarbį. Kieto politinio ir religinio presingo carinėje Rusijoje sąlygomis jie atitrūko nuo snaudžiančių viduramžių ir žengė žingsnį į Europą. Džadidizmas - tai islamo atnaujinimas, švietimo sistemos reforma ir, svarbiausia, kultūros charakterio visumos pakeitimas. Visa XX amžiaus totorių literatūra, politika, švietėjiška mintis gimė džadidistinio atsinaujinimo dvasioje.

Religijos ir kultūros modernizacija - tai nacijos išlikimo klausimas. Nūdienė situacija tokia, kad neįmanoma gyventi pasaulinių tendencijų šalikelėje. Reiškia, savo kultūrą būtina adaptuoti globalizacijos procesui.

Džadidizmas nepagimdė kokios tai naujos islamo formos. Jis tik pašalina tuos istorinius etninius sluoksnius, kurie turėjo neginčijamo autoriteto statusą. Džadidizmas - tai ne reforma pagal europietišką supratimą, o islamo apvalymas nuo bereikalingų apnašų. Pirmiausiai aš turiu omenyje moterų rūbus. Arabių rūbai niekuo nesusiję su religija. Jie visai netinkami mūsų europinėse sąlygose. Totorės visada rengėsi kūrybiškai ir gražiai. Kam mums slėpti savo grožį, slėpti savo veidus ir virsti arabėmis, juk kelias į rojų nuo to ne priartės. Tai naivi savęs apgaulė. Jei apsirengsi kosmonauto uniforma - nereiškia, kad juo tapsi.

Pirmieji musulmonai protą priėmė kaip didelę Dievo dovaną. Jie mąstė kritiškai. Jie skaitė, kad Idždichadas (sveiko proto primatas) - tai kategorija, kuri jauną islamą padarė patraukliu, ir jis momentaliai plito pasaulyje. Ne veltui Islamas tapo pus-

antro milijardo pasaulio piliečių religija. Atsisakymas nuo idždichado užkonservavo atsilikimą, kuriame dabar randasi musulmoniškojo pasaulio dauguma. Džadididai sugražino pradiniam islamui būdingą proto laisvę. Tarp žmogaus ir Dievo yra nedaug tarpininkų. Žmogus pats atsako už savo veiksmus ir pats privalo apmąstyti, kas yra teisinga ir kas nuodėminga. Todėl jis privalo lavintis. Tai artina islamą prie Europos, kadangi nūdienė Vakarų kultūra atsirado kritiško mąstymo ir po to sekusių liberalių idėjų dėka.

Tikras musulmonas ne tas, kuris mintinai išmoko Korano suras, o tas, kuris be pertraukos mokosi. Koraną kalti mintinai yra beprasmybė, svarbu jį suprasti. Žmogus privalo visą gyvenimą mokytis, pažinti pasaulio realijas ir teisingai prisitaikyti prie jų. Ta prasme džadidizmas yra pragmatiskasis.

Šiandien gyvenimas keičiasi, pasaulis gyvena kitais interesais nei prieš šimtą metų. Jeigu islamas nori išlaikyti savo įtaką visuomenėje, jis turi žengti į koją su laiku, atmesti pasenusias tradicijas, kurias dar saugo daugelis Rytų valstybių.

Tradicinis požiūris į moterį kaip į antraeilį padarą į islamą atėjo iš judaizmo ir krikščionybės. Europa nuo to nuosekliai atsitolino, o musulmoniškos šalys tas tradicijas dar saugo. Į moterį negalima žiūrėti kaip į nuodėmės gimdytoją. Pagal Koraną šėtonas Adomą ir Ievą sugundė vienu metu. 20 suroje parašyta: "Savo Dievo nepaklausė Adomas ir nuo tiesos kelio buvo nukreiptas". Manau, jog dabar tai jau visiems žinoma tiesa, jog ant kiek visuomenėje yra tobulo moterų teisės, kiek jos yra gerbiamos, tiek stipri yra ir visuomeninė sistema. Panašu į tai, jog aiškintojai iškreipė Korano ajatų prasmę apie moterį. Juk visoje eilėje aplinkinių nūdienos valstybių lyderiais yra moterys. Feminizmas tampa gyvenimo norma ir negalima moters uždaryti tik šeimos ir vaikų problemų sprendimui, nors tai ir labai svarbi gyvenimo sfera.

Istorinė totorių misija yra tame, kad mums reikia tapti tilteliu tarp Islamo pasaulio ir Vakarų toje vietoje, kur mes gyvename - Lietuvoje. Pasaulis skaldosi į krikščionis, judėjus ir musulmonus, atsirado įtrūkimas, kuris gresia išaugti į prarają. Šis įtrūkimas praeina pro žmonių sielas, užpildo juos nerimu ir baime. Naują suskilusį pasaulį apjungti gali tik naujos vertybės. Šios vertybės negali būti grynai liberaliomis, bet negali būti ir tradicinėmis - islamiškomis. Islamo civilizacijos požiūriu mes gyvename ypatingoje vietoje ir geografiniu, ir kultūriniu požiūriu mes randamės ant ribos. Mes esame nešėjais tos kultūros, kuri savyje jungia ir islamo, ir liberalines vertybes. Tame mūsų privalumas, nors mūsų labai mažai ir žymios įtakos tiems procesams mes negalime turėti.

Dauguma islamo šalių yra išvystytų šalių žaliavų priedai. Iš visame pasaulyje gyvenančių totorių tik Tatarstane gaminama aukštos technologijos produkcija, vystomas mokslas, kuriamos mokyklos ir mokymosi sistemos. Jie ne blogiau nei Vakarų konkurentai gamina sraigtasparnius, sunkvežimius, lėktuvus. Jie privalo ne vėliau kaip per 30 metų sukurti ir europines gyvenimo sąlygas savo piliečiams, kitaip jie praloš pasaulio lenktynėse ir liks tik prekiauti savo naftos ir dujų resursais, kaip tai daro arabai. Tuo pačiu ir islamas turi neišvengiamai tapti europeizuotas. Tai bus euroislam. Gyvenimas veda prie to. Tiesa, čia negalima nepaminti to kelio, kurį per pastaruosius 30 metų savo civilizaciniame vystymesi nuėjo musulmoniškosios Pietų - Rytų Azijos šalys. Tai Indonezija, Malaizija ir kai kurios kitos. Bet šis jų nueitas kelias irgi surištas su gyvenimo liberalizacija. Tai parodo ir paskutinis 2003 m. pabaigoje įvykęs Pietų - Rytų Azijos šalių vadovų samitas, kuriame dalyvavo Rusijos ir JAV prezidentai.

(Tęsinys sekančiame numeryje)

MEČETĖS - ETNOKONFESINĖS TOTORIŲ KULTŪROS CENTRAI BALTARUSIJOJE, LIETUVOJE IR LENKIJOJE

(Atkelta iš 3-io psl.)

musulmonų dvasinės valdybos pavaldumą. Administraciniam valdymui vietoje įvedama patronavimo sistema. Paprastai patronu buvo paskiriamas kas nors iš totorių, kuris turėjo aukštą rangą valstybinėje tarnyboje. Visos Rusijos imperijos mastu musulmonų religijos išpažinimas buvo sutelktas užsienio religijų išpažinimo valdyboje. Ši žinyba bandė užlaikyti musulmoniškų parapijų augimą (Nurodymas 1756 m. rugpjūčio 23 d.), o taip pat įvesdavo apribojimus mečečių statybai (Nurodymas 1870 m. rugpjūčio 2 d.).

Vėliau atgimusios lenkų valstybės administracija bandė atgaivinti musulmonų savivaldos tradicijas. 1936 m. gegužės 21 d. buvo priimti įstatai apie musulmonų bendruomenių statusą. Šiame dokumente nebuvo numatyti nei mečečių patronų institutai, nei parapijų vadovai: "musulmonų gminos vadovas ... yra imamas, o pastarojo padėjėjas - muedzinas. Imamas ir muedzinas renkami bendrame visų gminos narių susirinkime."

Šiaurės-Vakarų krašto totoriai-musulmonai neturėjo specialių mokslo įstaigų dvasininkijos paruošimui, dėl to imamo ir jo pavaduotojo pareigas vykdė tie musulmonai, kurie mokėjo skaityti Koraną ir buvo susipažinę su religinėmis apeigomis. Tačiau minėti titulai buvo daugiau oficialūs, o buityje daugiau buvo naudojami mulos, molnos titulai. Didelių mečečių mulos taip pat vadinosi chatibais (pamokslininkais). Be religinių pareigų dvasininkai atlikdavo taip pat visuomeninių pareigūnų funkcijas, tačiau atlyginimo iš valstybės išdo negaudavo.

LDK totoriai ne kartą norėjo pasiekti religinės autonomijos. S.Kričinskis rašė, kad 17 a. antrojoje pusėje "...Lietuvos totoriai, gyvenantys pagal Korano įstatymus, pirkdami žemę ir sprendami visus savo reikalus, buvo pavaldūs vietiniams valdžios organams." 15-16 a. islamo religinėje struktūroje baltarusių totoriai išskirdavo parapijoje kadi (teisėją), musulmonų provincijos vadovą - muftijų ir islamo pasaulio vadovą - kalifą. Tačiau pagal dokumentus matom, jog kadi titulas buvo naudojamas labai retai, jis sutinkamas tik vieną kartą. 17-18 a. figūruoja turkų muftijai ir ulemai.

Žlugus Rusijos imperijai, ryšis su Taurijos mahometonų dvasine valdyba nutrūko. Didžioji totorių dalis (apie 6 tūkst.) atsidūrė Lenkijoje. Jie sudarė autokefalinį susivienijimą, rinkdavo muftijų, kuris buvo "Aukščiausios musulmonų kolegijos" vadovu. Ši institucija galutinai susiformavo XX a. 20-30 metais, kai aukščiausiu valdymo organu tapo Musulmonų Kongresas, į kurį delegatus rinko parapijose. Kongresas rinkdavosi Vilniuje kartą per penkerius metus, ataskaitiniam laikotarpiui buvo renkami kolegijos nariai (iš keturių atstovų - du dvasininkai, du pasauliečiai). Kongresas taip pat rinkdavo muftijų.

Islamo religinės institucijos yra demokratiškos. Tarp musulmonų dvasininkijos nėra hierarchijos. Tokie vardai, kaip šeichas, vaizas, ulemas ir t.t., reiškė daugiau pagarbą nei vietą organizacinėje hierarchijoje ir priklausė teologams nuo jų

mokslinių laipsnių ir išsilavinimo.

Kalbant apie parapijų religinius teismus, reikėtų pažymėti, kad jų kompetencijoje buvo musulmonų religinės bylos ir ypatingai jų šeimyniniai ir turiniai santykiai. Argumentu teisėtam mulų kaip teisėjų vaidmeniui buvo jų susipažinimas su musulmonų teise - šariatu. Paprastai įvairius iškilusius klausimus sprendė mečetėse. 19 a. pradžioje Tadeušas Čackis konstatavo žemą dvasininkų juridinį išsilavinimo lygį. Tačiau teisėjo funkcijas mulos tęsė dar ir 20 a..

Mečečių išlaikymas buvo vykdomas iš lėšų, renkamų iš artimiausių totorių dvarų ir parapijiečių. Didelėse parapijose fundatoriais buvo taip vadinami koliatoriai, totoriai - žemės savininkai, kurie skyrė lėšas mečečių ir mulų išlaikymui.

Dvaro mečečių fundatorių dvarus Baltarusijos ir Lietuvos totoriai vadino vakufais. Dažnai "gelbėjant sielą" totoriai sudarydavo fundatorinius testamentus mečečių ir mulų naudai. Žinomi tokie fundatoriai: Aleksandras Asanovičius, Jakubas Jakubovskis, Aga Juzefovičius, Janas ir Samuelis Kračkovskiai, Františekas Puslovskis, Radivilai, Elžbieta Zamoiskaja, Pavlina ir Ernestina Maniuškai.

20 a. pradžioje visoms mečetėms buvo reikalingas kapitalinis remontas. Kai kurias iš jų sugriautų per karą, reikėjo atstatyti iš naujo. Pagalbą suteikė Egipto karališka valdžia ir JAV totoriai. Šios pagalbos dėka buvo atstatytos mečetės Klecke, Liachovičiuose ir Nekrašūncuose, o Ivje - Muravščiznoje mečetė buvo perstatyta iš pagrindų. Daug padėjo ir Ivjes savininkas grafas Tomašas Zamoiskis, kuris davė mečetės remontui ir miziaro aptverimui statybinių medžiagų. Dėkingi Muravščiznos tikintieji ant mečetės aptverimo sienos iškabino atmintinę lentą dosniausiai 1834 m. aukotojai Elžbietai Augustovnai Zamoiskai. 1934 m. birželio 20 d. ši data buvo iškilmingai pažymėta. Neatstatyta liko tik suniokota 1916 m. mečetė Studziankoje (Liublino vaivadija), kadangi šis kaimas po karo prarado savo totorišką charakterį.

Mečetės stovėjo ir buvo statomos ant vakufų žemės, kurias dovanotojo turtingi musulmonai ir nemusulmonai. Pavyzdžiui, ponios Paulina ir Ernestina Maniuškos - Smilovičių sąvininkės - 1856 m. rugpjūčio 19 d. paaukojo "amžinam naudojimui" totoriams vietą Smilovičių mahometonų mečetės statybai. Žinoma, kad mečetė turėjo statutą "soborinė", o jos imamai chatibo (pamokslininko) titulą. Iki mūsų dienų išliko muhiras (arab. mugrun - antspaudas, ikonografinis atvaizdas), kuris priklausė Adamo ir Chavos Kanapackių šeimai iš Smilovičių. Jeigu tikėti atvaizdu ant muhiro, mečetė atitiko savo statusui ir imamo padėčiai. Taip pat turime Smilovičių parapijos imamo Ibrahimo Chasenievičiaus dukros - Ievos Smolskos (iki 1923 m.) liudijimą, kuris patvirtina esamus faktus, o taip pat nurodo mečetės dydžių panašumą su Minsko mečete. 1937 m. mečetė buvo sunaikinta. 1966 m. dėka materialinės pagalbos iš užsienio buvo pastatyta Smilovičių mūrinė mečetė naujoje vietoje.

(Tęsinys sekančiame numeryje)

Lietuvos totorių bendruomenių
sąjungos laikraštis

Totorių g. 6, 3000 Kaunas
Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.
SL Nr.238

Vyr. redaktorius: Galimas Sidtykovas ☎ 8-37-760816, E-mail: galsit@delfi.lt

Ats. sekretorius: Adas Jakubauskas ☎ 8-5-2605869, mob.8-682-72328

Redakcinės kolegijos nariai:

R. Makaveckas ☎ 8-37-390641,

M. Milkamanavičienė ☎ 8-315-27929,

J.Ridzvanavičius ☎ 8-37-736802,

E-mail: ridzjona@pit.ktu.lt

R. Jakubauskas ☎ 8-37-716885 mob.

8-674-17710 E-mail: rrj73@kalnieciai.lt,

A. Asanavičius ☎ 8-5-2771821

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. Tiražas - 500 egz.

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.